

att kvalificerade medicinska bedömningar måste göras utan de flesta arbetsuppgifter är av preventiv karaktär."

Jaså. Varför skall vi då anförtro uppgifterna åt kvalificerat utbildade sköterskor och läkare? Jag levde – och lever alltför – i föreställningen att preventivt arbete är kvalificerat och kräver insatser från människor med många olika slags kunskaper. Innefattande medicinska. Uttrycksättet, som ställer preventivt arbete i motsatsställning till kvalificerade bedömningar, måste vara ett olycksfall i arbetet.

Något storögd läser man vidare och kommer redan på nästa sida på en ny juvel:

"Företagssköterskor är i allmänhet fria från det hierarkiska sjukvårdstänkandet och borde ha möjligheter att tillämpa en totalsyn på de anställdas situation."

Jag förstår inte riktigt. Avsaknad av det hierarkiska sjukvårdstänkandet – vad det nu är – ger inte självklart en totalsyn på de anställdas situation. Logiskt sett är detta en icke-konsekvens. Sedan är det en annan sak att det hierarkiska sjukvårdstänkandet låter förfärligt trist och är säkert inget användbart föredöme för just någonting inom hälsovård i allmänhet eller företagshälsovård i synnerhet.

Totalsyn är ett begrepp som på senare tid utsatts för en del spe och förlöjligande såsom varande flummigt snack. Därför är det synd att författaren avfärdar det på detta lättvindiga sätt. Totalsyn är ju en viktig bit av företagshälsovårdens profil. Den hade i mitt tycke förtjänat en mera nyanserad kommentar.

Spänningar

Mitt sammanfattande omdöme om denna bok är att den är bra. Jag vill uttrycka det så att den inte bara pryder sin plats i bokhyllan bredvid de andra utgåvorna i Almqvist & Wiksells arbetsmedicinska skriftserie – den torde även komma att lämna den platsen för läsning av den

grupp som den vänder sig till. Den bör även kunna fungera bra som utbildningsmaterial. Jag tycker därtill att även andra än företagssköterskor borde läsa den. Inte bara därför att det är ungefär så här jag tycker en sköterska bör sträva till att arbeta utan även därför att även andra yrkesgrupper bör ta del av den beskrivning och de ambitioner som här ges av en erfaren företrädare för sköterskekåren. Det förekommer på sina håll spänningar mellan de olika yrkesgrupperna inom företagshälsovården. Det händer inte sällan att dessa leder till svårigheter att få ett bra fungerande lag av en företagshälsovårdsenhet. Ett sätt att minska sådana problem är att man sätter sig in i varandras synsätt, förväntningar och aspirationer. Denna bok är ett viktigt inlägg i en sådan process.

Jag skall även våga mig på att ställa en prognos för att åskådliggöra min uppfattning. Den är att boken kommer att bli tryckt i en ytterligare upplaga – kanske flera. De anmärkningar av kritisk karaktär som jag här har gjort är sådant som inte för-tar bokens värde som upplysningsskrift och programförklaring för företagssköterskorna som yrkeskår. Jag har tagit upp några exempel på sådant som författaren kan ha anledning att fundera på inför en eventuell omtryckning om det finns en ambition att vidga bokens läsekrets.

Våra recensenter

Richard Stensman är bitr överläkare vid rehabiliteringskliniken, Akademiska sjukhuset, Uppsala, *Giggi Udén*, vårdlärare vid lärarhögskolan i Malmö, *Margareta Hedén-Chami* universitetslektor vid institutionen för tillämpad psykologi i Uppsala, *Yngve Hofvander* professor vid institutionen för internationell barnhälsovård, universitetet, Uppsala.

bok recensioner

Viktiga dokument om livsvillkor vid svår hjärnskada

GUNNEL LUNDÉN

Tryggve

Artos förlag, 224 sidor.

MARTIN NAUCLÉR

Sven & Roland

Ordfronts förlag, 48 sidor.

Den 16 juli 1964 påkördes den då 47-åriga medeltidsforskaren och katolske prästen Tryggve Lundén varvid han ådrog sig en svår hjärnskada. Detta är inledningen till en långvarig vårdperiod på en rad olika kliniker i Malmö och Lund. Hans vän, sångpedagogen Gunnel, sedermera hans hustru, som hela tiden står vid hans sida, ger i boken en skakande skildring av hur betydelsefull kunskap förenad med empati är i sjukvårdsarbetet. Det är en ond saga i svart och vitt. Förståelse och stöd får de framför allt från läkaren och psykoanalytikern Nils Nielsen och senare från neurokirurger och enskilda psykiater. Stor oförståelse och illvilja drabbar dem från såväl enskilda personer inom den katolska kyrkan som vissa läkare. Kyrkan och sjukvården förenar sig i en föga uppbygglig aktion för att hindra deras blivande äktenskap. Tryggve Lundén hade då lämnat den katolska kyrkan och återinträtt i svenska kyrkan.

Det som en gång uppfattades som "obotlig" hjärnskada uppvisar en långsam regress och Trygve Lundén har kunnat fortsätta sin forskning och publicerat flera skrifter efter olyckan samt promoverats till filosofie hedersdoktor. Skildringen är mycket välskriven och fängslande. Olika utlåtande är dokumenterade som bilagor i boken.

Ett citat från boken: "Den slentrianmässiga likgiltigheten och frånvaron av mänskligt ansvar blev godtagbar där kärleksfull inlevelse hade varit den första och allt genomgående nödvändigheten för att hjälpa en människa ur hennes nödträngda läge". Och i slutet av boken: "I en tid som dyrkar och framhäver kroppsliga företräden framför en inre utveckling är den handikappade människan ohjälpligt lämnad utanför en konventionell gemenskap." ... "Vi är djärva nog att tro att avsaknaden av kroppslig rörelseförmåga är ett långt mindre handikapp än vad tex bristen på kärlek och förståelse människor emellan är." Boken Trygve är en angelägen läsning för alla och envar och i all synnerhet för de som har den viktiga uppgiften att vårda och rehabilitera personer med sviter av svåra skador i hjärnan.

I boken Sven & Roland skildras hur fd bergssprängaren och lastbilschauffören, numera ålderspensionären Sven, lever tillsammans med 26-åriga sonen Roland som är utvecklingsstörd, svårt synskadad, svårt rörelsehindrad och utan språkligt tal. De bor tillsammans sedan 16 år i en trerumslägenhet i en av Stockholms södra förorter. Varsamt och utan sentimentalitet skildrar författaren i ord och bild en vanlig dag i deras liv med dess positiva och negativa sidor. I det tänkvärda förordet skriver Karl Grünewald bla: "Vi måste se möjligheterna utifrån handikappade människors förutsättningar och inte från våra egna och aktivt göra något för att deras möjligheter skall bli förverkligade." ... "Viktigt är att få accepteras som

den man är, att få möjlighet att utvecklas och att få leva i känslomässiga gemenskap med någon eller några människor och att bli bemött med respekt." I boken skildras hur andra värden växer fram, men också behovet av att på olika sätt stödja föräldrar i den tunga uppgiften att sköta ett svårt handikappat barn. Tror man inte på möjligheterna av livskvalitet vid svårt handikapp, kan den attityden innebära att resurser skärs ner.

Boken kan varmt rekommenderas till den som vill lära sig mer om svårt handikappade personers livsvillkor och är ett värdefullt tillskott i studiematerial vid olika vårdskolor och för politiker inom landsting och kommun.

Andra viktiga dokument av liknande art att påminna om i detta sammanhang är: Förflamningen – dagboksanteckningar av Carl-Erik Åhgren och Som vi ser det! – sex rörelsehindrade ungdomars funderingar redigerade av Maria Hagberg.

Richard Stensman

Introduktionsbok om arbetsmiljöns betydelse för vården

ROBERT RAGNEKLINT

Vård och arbetsmiljö

En idébok

Cirkapris 148:–

Förlag: Liber

Boken vänder sig till alla med intresse för vård- och arbetsmiljöfrågor och omfattar 183 sidor. Varje kapitel avslutas med ett antal diskussionsfrågor.

Författaren säger själv i förordet att vård och arbetsmiljö är stora och komplicerade områden redan var för sig och det är säkert de flesta av oss överens om. Det påpekas också att

boken inte är värderingsfri, vilket också mycket tydligt framgår vid genomläsning – något som också bör påpekas om den skall användas i undervisning av vårdpersonal.

I första kapitlet ges en fullig beskrivning av de lagar som påverkar vård- och arbetsmiljö och en kort historik över framväxten av dessa. Genom exempel beskrivs exempelvis den normala gången i en arbetsmiljöfråga. Arbetsmiljölagen och Hälso- och sjukvårdslagen ingår som bilaga sist i boken.

I diskussionen av hälso- och arbetsmiljö definieras psykosocial arbetsmiljö som "de faktorer i arbetsmiljön som ger upphov till inre, psykiska upplevelser". Denna kännetecknas av att man vid utformningen av arbetsmiljön inte bara tar hänsyn till lokalernas utformning, kemiska hälsorisker, buller, olycksfallsrisker, arbetsorganisation, samarbetsformer och arbetsinnehåll, utan även de psykologiska och sociala konsekvenserna av den fysiska miljön.

Ett kapitel ägnas åt arbetsledning, forskning om ledartyper, och svårigheter men även stimulansen som det kan innebära att vara arbetsledare. I detta sammanhang hade det varit berikande med en diskussion om att lära en ny yrkesroll och sociologiska teorier om roller. Konflikter i arbetslivet diskuteras och konkretiseras med exempel.

Ett mycket kort kapitel ägnas åt patienten och arbetsmiljön. Trots allt är det ju patienten som skall vara huvudpersonen i vårdmiljön! Hur påverkar olika vårdformer vårdkvaliteten; exempelvis individuell vård, rondsystem, gruppvård osv? Att en god och meningsfull arbetsmiljö ger en god vård behöver inte vara något självklart – blir personalen alltför uppfyllda av sig själva och varandra kan det måhända bli svårt för patienterna att få en plats i gemenskapen. Här borde finnas mycket att diskutera i en idébok.

Boken kan rekommenderas som en introduktionsbok för personal

som tex i studiecirkelform vill utveckla sitt arbete i vården och få idéer till praktiska lösningar i konkreta situationer.

Giggi Udén

Om begreppet psykiskt trauma

HANS LEYMAN

Teorier om livskriser. Existerar ett psykiskt trauma?

I ett litet häfte på 32 textsidor försöker Hans Leyman göra upp med begreppet psykiskt trauma.

Begreppsanalys inom psykologin, där vi rör oss med en flora av mångtydiga eller svårtydiga begrepp, är alltid välkommen. I det här fallet inställer sig emellertid frågan varför denna uppsats har publicerats.

Leyman bygger sina resonemang utifrån studiet av en speciell situation, nämligen rån och rånförsök på banktjänstemän. Här nämns emellertid ingenting om denna undersökning – blott att den ska publiceras senare. Metodfrågorna i den nämnda undersökningen blir naturligtvis högaktuella inför läsningen av den här uppsatsen, men om dem får läsaren inget veta.

Leyman hinner på dessa begränsande sidor presentera Freuds traumabegrepp samt omtolkningar och missbruk av begreppet av senare företrädare för det psykoanalytiska tänkandet.

I det sista kapitlet pekar Leyman på begreppet psykisk kris, vilket i Cullbergs tappning ses som ett steg på väg ur begreppsförvirringen. Dock är också detta begrepp enligt Leyman behäftat med flera brister.

Det är först utifrån en kognitiv teori, som "ett mera fullödigt alternativ" kan erbjudas. Om detta "fullödiga alternativ" får dock läsaren inget veta. Leyman lovar diskutera det i en kommande rapport.

Denna uppsats skulle förmodligen ha vunnit på att ha publicerats i sitt sammanhang, dvs tillsammans med en redogörelse för den undersökning inom vilken traumabegreppets brister framstod och med en presentation av det på kognitiv teori baserade alternativet.

Margareta Hedén-Chami

Kunnig och älskvärd beskrivning av Malaysia

HAROLD SIHM

Förlorat paradiset. Malaysiska skisser.

Carlssons bokförlag
Stockholm 1985

Författaren arbetade från 1975 och några år framåt som WHO-expert i "occupational health" åt regeringen i Kuala Lumpur i Malaysia.

Han har nu sammanfattat några av sina intryck från landet, och föreställt boken med en till synes lämplig titel.

Malaysia som har stora naturtillgångar befinner sig i ett omvälvande skede – på väg ur underutveckling och in i en begynnande industrialisering. Men det är förvisso inte säkert att det var ett paradiset tidigare – mer än kanske för kolonisationsörerna och den urbana eliten.

Författaren har emellertid ömsint och nyanserat skildrat ett brett spektrum av det malaysiska samhället och dess vardag, ibland dess fest. Det egna WHO-arbetet får man inte så mycket besked om, men uppenbarligen var alla besök på farmer, fabriker- och hälsovårdsinrättningar avsedda att hjälpa till att kartlägga de medicinska problemerna som är förenade med industriarbete. Men författaren har uppenbarligen en finstämd förmåga att intresserat ta åt sig och dokumentera intrycken.

Och det har han verkligen gjort. Det har blivit en mycket läsvärd bok, och förstås speciellt för dem som varit i, eller ämnar sig till Malaysia. Historia, geografi, demografi, social utveckling, folkliv, får man sig till livs i en välskriven förpackning. Han ger roande beskrivningar av livet på hälsoministeriet, där "arbetstakten sällan är presande, men den sociala aktiviteten desto större," med rikligt med besök av vänner och bekanta, hög ljudnivå, stundom stegrat till våldsamma och långvariga skrattsalvor som attraherar tjänstemännen från sina rum, för att delta i munterheten. "En oerhört avslappnad, mänsklig och tilltalande atmosfär".

Men författaren tar oss också med till sjukhus och andra sjukvårdsinrättningar, och redogör ingående för hälso- och näringsproblem, som förvisso inte är små. Landet har en blandad kinesisk-indisk-malaysisk befolkning, som på något sätt lyckas samsas, om än det kan flamma upp aversion mot dem som betraktas som inkräktare.

Det är njutbart att läsa Sihms bok – och författarens skisser smälter in diskret i texten, och harmoniserar med den.

Yngve Hofvander

Böcker till redaktionen

Sven Forssman

Arbetsmiljö i förändring

Almqvist & Wiksell, Göteborg 1986,
170 sid, 68 kr

Sigmund Freud

Jaget och detet. och tre andra skrifter om jagpsykologins framväxt
Natur och Kultur, Lund 1986, 317 sid, 170 kr